

ИНДИВИДУАЛНОСТА ВО ТЕКСТОВИ ОД НАУЧНИОТ ФУНКЦИОНАЛЕН СТИЛ

Лидија Тангуровска

*Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје,
Македонија*

Keywords: *individual style, scientific functional style, Macedonian authors' expressive*

Summary: As it is well known, the science of style is a science that studies expressive means and language possibilities as well as their realization in the speech. Expressive means and language possibilities may be considered at all levels, and their realization may appear in spoken and written form, with different features. The review of expressive means and language possibilities creates conditions for occurrence of objective or individual stylistics. In that regard our attempt is to recognize the subjective or individual style of the linguistic expression of the author in texts with scientific and functional style.

Our attempt in this study is to distinguish the individual linguistic expression in the works of Blaze Koneski, Radmila Ugrinovska-Skalovska and Blagoja Korubin. In addition to Koneski's texts included in the scientific and artistic-literary functional style, Ugrinovska-Skalovska and Korubin's texts fall under scientific and functional style. Through examples we tried to emphasize the individual linguistic aspect of each of them, whereupon by way of analysis we established that in the linguistic expression in the texts with scientific and functional style we may speak about distinguishable characteristics of the author's expression. Individual/author's characteristics are not presented as "independent" in a functional style, which is established by the examples of Koneski's linguistic expression that can be also perceived in the artistic-literary style. By their distinction we may speak about the author's stylistic characteristic.

Како што е познато, научниот функционален стил ги содржи трите потстиливи: строгонаучниот (академски), научно-учебничкиот и научно-популарниот функционален стил, а како и секој друг функционален стил, така и овој, има своја норма со свои карактеристики на сите јазични нивоа. Така на пример, **на лексичко ниво:** природно е присуството на термини во чии рамки се доминанти интрнационализмите, употребата на апстракна лексика, избегнување синоними од една страна, а од друга, избегнување на: дијалектизми,

жаргонизми итн.; **на морфолошки план**: превладување на именките над личноглаголските форми, кај глаголите и кај личните заменки отсуство на второто лице еднина и множина, употребата на авторската множина итн.; **на синтаксичко ниво**: превладување на исказните реченици, потоа на пасивните и на безличните реченици, присуство на декомпонираниот прирок, неутрален збороред итн., **на ниво на текст**: се истакнува поврзаноста и целината на текстот, во рамките на кохезијата употребата на изрази за надоврзување, за поврзување итн.

„Основна функција на научниот функционален стил или на јазикот во науката“, како што пишува Л. Минова-Ѓуркова: „не е само да пренесе логичка информација туку и да ја докаже нејзината вистинитост, а често и фактот дека е нова и дека има вредност“ (Минова-Ѓуркова 2003: 318). Кон ова е додадено дека основната форма на научниот функционален стил е пишуваната, додека говорената е вторична.

Ќе наведеме два примери од два учебници на македонски јазик:

- „Некои форми од оваа деklinација изопшто не се документирани во старословенските текстови, а за некои и во најстарите споменици идат варијанти според -í- деklinацијата (ген. едн. имени 0. Освен тоа, овие именки се под особено силно влијание на -o-/-jo- основите, кои во морфолошка смисла им се наметнуваат на сите други именки од среден род, па и на овие“ (Угринова-Скаловска 1979: 66).
- „Во деklinацијата македонскиот јазик има доживеано коренито преобразување. Синтетичката деklinација наследена од прасловенскиот, со седум падежи во трите граматички броја, била изместена од аналитичка деklinација, во која падежните односи се изразуваат со предлошки конструкции и со други состави, во кои стапува една општа именска форма“ (Конески 1982: 154).

Ако имаме предвид дека секој текст му припаѓа на определен стил, односно ако се согласиме со дефинирањето на Бр. Тошовиќ (Тошовиќ 1988: 105) дека секој текст содржи стилска информација и токму во врска со тоа, секој текст можеме да го вклучиме „во определен функционален тип на јазикот“, тогаш можеме да констатираме дека и преку овие куси извадоци можеме да го препознаеме научниот функционален стил.

Очигледно е дека цитираните два пасуса, според темата, се однесуваат на јазична појава (на деklinацијата) од историскиот развој на македонскиот јазик, а се напишани од двајца еминентни професори

– македонисти, Блаже Конески и Радмила Угринова-Скаловска, чии дела се лесно препознатливи особено за нивните студенти и следбеници.

Анализата на текстовите, ориентирана кон содржината или кон темата, е предмет на проучување на текстлингвистиката (односно лингвистиката на текстот), додека, пак, изборот на јазичните средства со кои се служи авторот и нивното утврдување е предмет на стилистиката. Изборот на јазичните средства може да ни помогне во утврдувањето на функционалниот стил на кој му припаѓа даден текст.

Еден од основните критериуми на секој текст, а особено на текстовите од научниот функционален текст е комуникативноста. Имајќи ги предвид учебниците на овие двајца автори, може да се заклучи дека, покрај научноста, текстовите го привлекуваат научното внимание токму поради спомнатата особеност. Оваа комуникативност е изразена особено преку јасноста и прецизноста на јазичниот израз.

Кон ова, ако го додадеме фактот дека Блаже Конески ја остави зад себе и „Граматикута на македонскиот литературен јазик“ (како основно „четиво“ за секој македонист – лингвист), а остави и голем број научни дела, кои и до ден-денес го привлекуваат научното внимание, тогаш со сигурност се потврдува горекананата констатација.

Анализирајќи ги особеностите на јазикот на Бл. Конески во „Грамматика [...]“, Л. Минова-Ѓуркова (Минова-Ѓуркова 1999: 201-210) истакнува дека „авторите на граматиките се во специфична положба, зашто ги опишуваат формите и нивната употреба, прават инвентар на единиците и на односите, ги изнесуваат правилата и исклучоците, па треба да внимаваат и на сопствениот јазичен израз“. Кон ова би додале дека овој „товар“ го носат или треба да го носат (кој повеќе, кој помалку) сите јазичари во својот јазичен израз.

Меѓу карактеристиките што се издвојуваат во текстот на „Грамматиката ...“ на Бл. Конески спаѓаат: употребата на авторската множина (но и таква множина за прво лице во која се вклучени и читателите), употребата на соодветна лексика без отстапувања од стандарднојазичната норма, умерената употреба на зборови од меѓународниот зборовен состав (или: интернационализмите), како и особено развиена структура на реченицата (со голем број номинализации и вметнувања), различнообразност на граматички форми, како и употреба на различни граматички времиња итн. (Минова-Ѓуркова 2002: 1 - 26).

Овде, сакаме да го издвоиме удвојувањето на неопределените именските групи (особено со *еден*) во функција на директен објект,

појава застапена во јазичниот израз на Блаже Конески, наспрема дефинирањето што го дава самиот Конески во врска со оваа јазична појава. Имено, во врска со стандардниот македонски јазик, Конески пишува дека индиректниот објект се удвојува редовно, независно од определеноста на именката / на именската група, а директниот објект се удвојува (Конески 1982: 119): „[...] ако е определен, т.е. ако го сочинува заменска форма, членувана именска форма или сопствено име [...]. Ако не е определен, директниот објект не се удвојува [...]“, поткрепувајќи ја својата констатација со примерот: *видов еден човек*.

По една наша анализа¹ забележавме дека иако се ретки, се јавуваат примери со именка / именска група со *еден* во функција на удвоен директен објект, како во неговите текстови од научниот функционален стил, така и во текстовите од уметничколитературниот стил. За оваа пригода ги издвоивме следниве примери²:

- „Го обележи тој едно време, па со тоа и во однос на Кириловите писанија живоста негова ќе остане секако и потрајна и позначима“. (Кирил Пејчиновиќ, Гралис, 45)
- „Сето тоа што е во приказната за Силјана најполно изразено, но што се среќава и во другите најдобри записи на Цепенкова, ни дава право да говориме за него не како за обичен запишувач на народното творештво, ами како за прозаист, сиров можеби, но таков што го фиксирал изразито еден стил, давајќи му и свој дах, внесувајќи ја во раскажувањето и својата личност.“ (Марко Цепенков, Гралис, 86)

Од „Грамастиката [...]“ се примерите:

- „[...] пишувањето од неколку луѓе кои совршено го владеат еден исти правопис се разликува [...] само по нивниот индивидуален ракопис“ (Грамастика [...], 86);
- „[...] само по формалните признаци на множината ние не би сме можеле да ја определеме една именка во машкиот и женскиот род“ (Грамастика [...], 218);

¹ Л. Тантуровска, 2012, *За удвојувањето на објектите кај Блаже Конески како нормативно и како стилско обележје*, Меѓународен симпозиум „ПОЕТИКАТА, СТИЛИСТИКАТА И ЛИНГВИСТИКАТА НА ТЕКСТОВИТЕ ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО КОРПУСОТ 'ГРАЛИС'“, Грац, 30-31 март 2012 г.

² Примери од внесените текстови на Блаже Конески во Гралис-корпус (<http://www-gewi.unigraz.at/cocoon/gralis/login?tid=6FA72B417919BD2DA13C37E26A79F3BB>) и од „Грамастиката...“, „Историјата ...“ итн. (во печатена форма).

- „[...] па да имаме пространствено определување по тоа како вистински ја доживуваме една ситуација [...]“ (Граматика [...], 231);
- „[...] можеме еден глагол како стропува да го срамнуваме со стропнува [...]“ (Граматика [...], 373)

По еден пример најдовме во „Историјата [...]“ и во книгата „Од историјата на јазикот на словенската писменост“:

- „Омонимијата на извесни форми од аорист и имперфект кај споменатите глаголски типови го потстакнала, меѓутоа, еден друг процес – изеднаучување на наставките кај овие времиња“ (Историја [...], 195).
- „[...] овде имаме пример за парцијално блокирање, кое го засега само еден дел на зборот“ (Од историјата [...], 126)

Од расказите ги издвоивме примерите:

- „Да, еве го еден и на овој турнир, но само како судија“. (Потез, Гралис, 31)
- „Пред библиотеката кордон од полицајски стражари беше ја заградил до сидот една група од три - четириесет души“. (Заклано крувче, Гралис, 284)
- „Едно мало суштество им го нема да бара прочка оваа вечер“. (Прочка, Гралис, 217)

Овие примери нè наведуваат на фактот дека удвојувањето на именските групи со *еден* во функција на директен објект кај Блаже Конески претставува индивидуално стилско обележје.

Меѓутоа, веднаш да напоменеме дека појавата на удвојувањето на неопределените именски групи со *еден*³, наведува на фактот дека ја наоѓаме кај определен број автори на уметнички дела во определен период⁴. Тоа се определува како напреднат процес на граматикализација на удвојувањето на објектот во нашиот јазик⁵. Од денешен аспект, може да се зборува за извесен застој во процесот на граматикализацијата. Со ова, доаѓаме до заклучок дека од една страна, се потврдува фактот дека не можеме да бидеме сосем сигурни и

³ Покрај ситуацијата со именските групи со *еден*, слична е ситуацијата и со именските групи со *некој*.

⁴ Оваа појава е препознатлива во јазичниот израз на првата генерација писатели, меѓу кои е и Бл. Конески.

⁵ Л. Минова-Ѓуркова, *Кон јазикот на Бл. Конески во неговата Граматика*, 1999: 204; Л. Тантуровска, *Директниот и индиректниот објект во македонскиот стандарден јазик*, 2005: 333-334.

предвидливи до кој степен може да оди развојот на некоја јазична црта, а од друга страна, една јазична црта може да биде препознатлива кај повеќе автори иако му ја припишуваме како *стилско обележје* на еден автор, т.е. на Блаже Конески, како резултат на различно-функционалноста на неговите текстови.

Следниот извадок е, исто така, од научниот функционален стил:

- „Ако направиме едно максимално обопштување на карактеристиките (балканистички) на граматичката структура на македонскиот современ јазик од морфосинтаксички аспект, тогаш би можеле нив да ги сведеме на два основни и стожерни комплекси од конститутивни и други елементи:
 - 1) анализмот, односно решавачкиот претег на аналитичките (описните) морфолошки или воопшто морфосинтаксички контстукции на планот на изразот (на прво место и пред с# тука е: напуштањето на синтетичката падежна флексија – но и: описниот компаратив, некои од формите на глаголсковременската система и др.) – а сето тоа наспрема синтетизмот, во помалку или повеќе истакната мера, но сепак, земен целосно, во решавачкиот претег кај грото од словенските јазици;
 - 2) морфолошкиот детерминизам (би можело да се каже), односно силно истакната и изразито доследна морфолошка, или воопшто морфосинтаксичка маркираност (обележаност со морфолошки марканти) на тој план (на изразот) на граматичката категорија определеност / неопределеност, како во рамките на именската фраза така и во рамките на глаголсковременската и воопшто глаголската система (постпозитивниот член, удвојувањето на директниот и на индиректниот – дативниот – објект, определеноста, респ. неопределеноста во споменатата и сложена глаголска система) збогатена уште и со формите, односно констуркциите од типот на *имам дојдено/имам земено; сум дојден*, како и со онаа за категоријата *прекажаност, с# до*, може да се каже, целосното губење на инфинитивот и до *авербоиданоста* воопшто, т.е. до *ненаклонетоста* кон глаголот во именска фомра, кон *вербоидите*, како што се, на пример, токму *инфинитивот, партиципите* и др. – И сето тоа наспрема *аморфизмот* и *контекстуалноста* на планот на изразот на таа *категофија* во истото тоа гро на *слковенските јазици*“ (Корубин 1994:178-193).

Како што може да се забележи и овој цитат, како и првите два (од Р. Угринова-Скаловска и од Бл. Конески), е составен само од две реченици. Го препознаеме јазичниот израз на Благоја Корубин, современик на Конески, чии дела се препрочитуваат и се користат од неговите почитувачи. Наспрема ваквите текстови што му припаѓаат на строгонаучниот постил, Корубин е препознатлив и кај пошироката јавност, особено со текстовите од практиката, кои се вклучуваат во научно-популарниот потстил. Секако дека јазичниот израз на Корубин го има и во научно-учебничкиот потстил, на пример преку неговата „Македонска граматика за петто одделение“.

Општо земено, меѓу карактеристиките на јазичниот израз на Корубин се забележува употребата на авторската множина (*Ги имаме предвид, прво, предметните (како што се нарекуваат обично – дополнителните) реченици [...] 48, Да ја земеме следнава реченица [...] 38, Не мислиме дека ова треба да се прифати [...] 53*), употребата на безлични и на пасивни реченици (*Се работи за едно од оние синтаксички и стилски прашања [...] 37*), употреба на условни реченици (*Ако ја разгледаме состојбата во поглед на повторувањето [...] 38, Ако сака читателот и самиот да учествува во овој текст... 72*), употреба на различни граматички форми и граматички времиња (*Уште во времето, прочем, кога се забележуваа основните линии на развојот на македонскиот литературен јазик, се истакнуваше кај нас една основна, раководна мисла и ориентација [...] 18, За Мисирков беше, првенствено, јасно дека [...] 29, Ќе почнеме веднаш со примери [...] 75, Од последните испитувања знаеме, на пример, дека централниот словачки говор почнале да го употребуваат [...] 27*), набројувањето, употреба на изрази за надоврзување (*Имено, кај првиот вид состави [...] 78, Така, на пример, [...] 78, Да заклучиме: [...], Се разбира во народните говори ќе се најдат и денеска [...] 63, Така, значи, членот [...] 78, Како што се гледа, дополнителната реченица овдека [...] 54, Вистина е дека во нашето искажување [...] 58, Очигледно е дека пишувачот го испуштил [...] 61⁶*) итн.

Меѓутоа, како што видовме, препознатливата црта на јазичниот израз на Благоја Корубин (особено во строгонаучниот потстил) се долгите реченици, со многу вметнувања. Од една страна се чувствува гласното размислување најчесто визуелно врамено меѓу загради, меѓу наводници, со тире и сл., а од друга, се гледа долгото задржување на концентрацијата на мислата, која треба да се преточи во реченицата задржувајќи ги сите граматички односи на нејзините членови.

⁶ Илустрираните примери се земени од првата книга „Јазикот наш денешен“ (1969).

Препознатлива црта на Корубин е употребата на меѓународна терминологија (термини и именски групи: *аргументација, дезаргументација, аналитизам, ситнетизам, детермизам* [...]), за кои, понекогаш, и самиот автор има потреба за толкување: *авербоидноста – т.е. ненаклонетост кон глаголот во именска форма* [...] (Корубин 1994: 178-193).

Како препознатливост на јазичниот израз на Корубин е прашалната реченица, која може да се забележи во текстовите од сите потстилови на Корубин. Оваа препознатлива црта на Корубин, ја има во индивидуланиот јазичен израз кај автори чии текстови се вклучени во научниот функционален стил. Секако, неа ја препознаваме и во текстовите на Мисирков, особено во книгата „За македонците работи“, чиј разработувач на јазикот е и самиот Корубин.

Кај Корубин може да се сретне и старата падежна форма кај имињата и кај презимињата од машки род: Енгелса, Плеханова [...] ⁷, иако може да се каже дека оваа авторска јазична црта, во тој период (70-тите години од 20 век, па и пред тоа и по тоа) била прифатлива и честа појава. Слично, можеме да констатираме и за Корубиновиот индивидуализам на лексемата *система*, која, во тој период, се употребувала во женски род и од други автори, и во други функционални стилови.

Кога зборуваме за индивидуална црта во јазичниот израз кај одделен автор, сакаме да истакнеме дека таа може да се сретне и кај друг автор, каде што може и не мора да претставува индивидуализам. Ова ќе го поткрепиме со уште еден пример. Имено, кога зборуваме за збороредот особено во рамките на именската група, покрај примерите со неутрален збороред, т.е. придавката е во препозиција наспрема именката-центар, и кај двајцата автори (Конески и Корубин), среќаваме примери со обележен збороред. На пример: ... *ваквите глаголи предаваат дејство мигновено* [...] 247; [...] *што се однесува до јазикот наш* [...] (кај Конески), наспрема [...] *јазикот наш денешен* ... 22 (употребено кај Корубин). Обично се вели дека индивидуализмите се врзуваат со *несвесноста* од страна на авторот при нивната употреба. Меѓутоа, со именската група *јазикот наш денешен*, може да се види дека, не само што претставува индивидуализам во јазичниот израз на Благоја Корубин употребен, можеби, несвесно во првите текстови ⁸, туку и негова *свесна* употреба

⁷ Бл. Корубин, „Јазикот наш денешен“, 1969: 28.

⁸ Ова го поткрепуваме со фактот што првите написи за јазични прашања од македонскиот јазик (а се разбира потоа тоа стана редовна појава), Благоја Корубин ги објавуваше во рубриката „Јазично катче“ во весникот „Нова Македонија“ (почнувајќи

изразена преку изборот на насловите на своите четири⁹ дела „Јазикот наш денешен“.

На крајот ќе потенцираме дека во јазичниот израз во текстовите од научниот функционален стил, како и во текстовите на другите стилови, можеме да зборуваме за препознатливи црти на авторско изразување, што секако нè наведува на заклучокот дека кај секој автор може да се бара индивидуалноста, без разлика на кој стил му припаѓаат неговите текстови. Сметаме дека со индивидуализацијата се определува *рамката на авторството* и тогаш можеме да зборуваме за *стилско обележје* на авторот, односно (искажано со позајмената именска фраза од Бл. Конески) да зборуваме за *стилска окраска* на авторот.

Литература:

- Конески. Блаже. 1975. Од историјата на јазикот на словенската писменост. Скопје.
- Конески. Блаже. 1982. Историја на македонскиот јазик. Скопје.
- Конески. Блаже. 1982а. Граматика на македонскиот литературен јазик. Скопје.
- Корубин. Благоја. 1969. Јазикот наш денешен. кн. I. Скопје.
- Корубин. Благоја. 1976. Јазикот наш денешен. кн. II. Скопје.
- Корубин. Благоја. 1980. Јазикот наш денешен. кн. III. Скопје.
- Корубин. Благоја. 1986. Јазикот наш денешен. кн. IV. Скопје.
- Корубин. Благоја. 1990. На македонски граматички теми. Скопје.
- Корубин. Благоја. 1994. Македонски историо-социолингвистички теми – Скопје.
- Корубин. Благоја. 2000. Јазикот наш денешен. кн. V. Скопје. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Корубин. Благоја. 2001. Јазикот наш денешен. кн. VI. Скопје. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Минова-Ѓуркова. Лилјана. 1999. Кон јазикот на Блаже Конески во неговата Граматика. во Придонесот на Блаже Конески за македонската култура. ФФ „Блаже Коенски“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје. стр. 201 – 206.
- Минова-Ѓуркова. Лилјана. 2002. Текстовите и функционалните стилови. во Македонски јазик. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“. Скопје. Кн. LIII. стр. 1-26.
- Минова-Ѓуркова. Лилјана. 2003. Стилистика на современиот македонски јазик. Скопје.

1964г.), чиј автор и осмислувач беше самиот тој. Подоцна, прилозите ги средуваше и ги објавуваше оформувани во книги „Јазикот наш денешен“ (1-4).

⁹ Посмртно, излегоа од печат уште две негови книги со истиот наслов „Јазикот наш денешен“, книгите 5 и 6, за чија редакција се погрижија неговите (помлади) соработници од Одделението за современ јазик во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

- Тантуровска. Лидија. 2002. Директниот и индиректниот објект во македонскиот стандарден јазик. Скопје. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Тантуровска. Лидија. 2012. За удвојувањето на објектот кај Блаже Конески како нормативно и како стилско обележје. во Меѓународен симпозиум „поетиката, стилистиката и лингвистиката на текстовите од блаже конески во корпусот ’гралис’“, Грац, 30-31 март 2012. (<http://www-gewi.uni-graz.at/gralis/projektarium/Mak-Korpus/Symposien.html>)
- Тошовиќ. Бранко. 2002. Функционални стилови. Београд: Београдска књига.
- Угринова-Скаловска. Радмила. 1979. Старословенски јазик. Скопје. Универзитет „Кирил и Методиј“.
- Tošović. Branko. 1988. Funkcionalni stilovi. Sarajevo.
<http://www-gewi.uni-graz.at/gralis/Tosovic/gralis.html>